

DINERET DE LA SANTA CREU, QUI NO PAGA NO VA AL CEL. CANÇONS I CAPTIRIS

ENRIQUETA MALIVERN I SARDÀ

Sitges

Moltes de les melodies que per haver-les apreses en la nostra, infantesa, ens són entranyables i sentim com a cosa pròpia, les han cantades abans de nosaltres, amb lletres molt semblants, encara que amb diferents idiomes, gent d'arreu d'Europa.

Els Tres Tambors, per exemple, és una de les més populars als cançoners de França i Bèlgica amb la mateixa tonada i lletres ben semblants. El Desembre Congelat que tant ens fa sentir, quan la cantem, l'encant del Nadal, la canten a altres països amb lletra ben distinta. Fins i tot el Noi de la Mare és una melodia dita de «gaita gallega» i es canta a diferents regions d'Espanya. «El Mariner» és coneguda gairebé a tots els pobles de les costes d'Europa, començant per les llunyanes i brumoses costes d'Escòcia fins a les tan lluminoses del Mediterrani. Amb algunes variants, però sempre tenint com a protagonista el «fill del rei de l'Anglaterra» i la brodadora de la vora de la mar.

Però les que vertaderament poden considerar-se universals són

les cançons i complantes dites de «captiri». Aquestes eren cantades per colles que es formaven en diades senyalades, reclamant el donatiu d'alguns centimits o senzills queviures, a canvi de serenates i desigs de benestar i prosperitat per la casa visitada.

Els captiris havian estat practicats des de temps ben reculats i sembla que anaven molt lligats amb l'adveniment de les estacions de l'any, d'ençà dels temps del paganisme i que més tard com tantes altres cerimònies antigues van anar-se cristianitzant.

A la Catalunya Vella eren molt nombrosos i populars. Però també a les nostres comarques se n'havien practicat força. Hi havia El Dineret de la Santa Creu que es feia el 3 de maig tot dient

Senyora hermosa, senyora hermosa,
vostè que té una cara com una rosa,
un dineret per la Santa Creu!

El dineret era disposat en un platet ple de pètals de rosa que portaven les nenes que feien el recapte.

Si era un home li deien

Senyor galant, Senyor galant,
vostè que té la cara com un diamant,
un dineret per la Santa Creu.

Un dels captiris més estesos arreu d'Europa és el del dia de Sant Nicolau. Així com el de la Santa Creu és el corresponent al començament de la primavera aquest ho és al de l'hivernada.

Als Països Baixos, reparteix, en arribant, joguines i llamineries. Aquí la cosa va a la inversa, «Els Nicolaus», que els hi deien, anaven en colles voltant un vaillet vestit més o menys de Sant Nicolau.

Amb un mantell de paper i alguna cosa al cap que fes pensar en una mitra n'hi havia ben bé prou.

En algunes bandes cantaven:

Baixeu, baixeu, mestressa,
de bons panerets
de panses i figues
de nous i ametlles

tot el que tingau
per Sant Nicolau
si us plau.

A Sant Pere de Riudebitlles se'n conservà la tradició fins just abans de la guerra.

En aquest dia sortien un grup de minyonets cantant el que se n'havia dit sempre, «La Cançó dels Nicolaus»

Nicolau panxeta
Nicolau panxau
que veniu de Roma
que porteu corona
que porteu la pau.

Recollien uns quants dinerons, però abans deuriem haver recollit fruits secs propis del temps.

Molt popular a tota la comarca del Penedès havia estat «El Captiri de Santa Llúcia».

En aquesta Santa a les nostres contrades se li ha tingut sempre molta devoció.

Els nostres pobles s'havien distingit per tenir moltes bones puntaires i manyoses «cosidores de blanc», per les quals la bona vista era primordial, i acudien a la intercessió de la seva Patrona de diferents maneres.

En aquesta ocasió en ser nenes les que organitzaven el «captiri» tenien molta cura en la seva indumentària i generalment anaven mudades amb els seus millors vestits de les festes.

Abans de començar la capta assistien a una Missa en honor de la Santa.

Després formant colles dites «Les Llúcies» començaven la ronda cantant i recitant.

Al davant hi anava una nena amb vestit blanc que representava Santa Llúcia i a cada costat unes que feien de patge.

Darrera anava el grup de nenes de dues en dues portant paneretes amb ramets de flors que havien estat beneïdes a la Missa del matí. Entre aquests ramets n'hi havien uns de més grossos que en deien «les toies» destinats a les personalitats del poble, alcalde, metge, mestre, etc.

En arribar davant la casa, començaven cantant esparses dels Goigs de la Santa

Puix al cel tenim posada
molt amada
oh Llúcia de Cristo Esposa,
oiu-nos Verge gloriosa.

o bé aquesta altra estrofa

En aquesta vida trista,
de la vista,
us tenim per protectora,
a qui favor us implora,
dau-li vista
amb llum clara i ben sonora
guiau-nos Màrtir sagrada
molt amada,
oh Llúcia de Cristo Esposa
oiu-nos Verge gloriosa!

Llavors deixant la clàssica salmòdia dels Goigs canviaven de to i seguien

Santa Llúcia guardi els ulls
la vista i la claredat
que és un dia assenyalat
per la gent d'aquest veïnat.

Adéu-siau mestressa,
mestressa adéu-siau,
ens n'anem per'questes cases
a veure si ens en faran.

i acabaven amb un altre aire de cançó que feia

Les campanes van enlaire
i el rellotge va molt fi.
Allargueu les mans, senyora,
que les Llúcies són aquí.

En alguns llocs es portava només el cistellet per a la capta i un cantiret d'aram per oli que era destinat a fer cremar les llànties de la Santa. Cantàvem:

Santa Llúcia la Bisbal
tretze dies, tretze dies,
Santa Llúcia la Bisbal
tretze dies per Nadal;
panses i figues
nous i olives
meli i mató.
Caritat per nostre Senyor.

Un dels «captiris» que provocava més xerinoia havia estat el de «Serra la Vella».

Era popular a molts llocs i amb moltes variants.

Es feia per escurçar el llar temps de dejuni del temps Quaresmal.

La «vella» que serraven era una figura d'una dona amb 7 cames i un bacallà a la mà que simbolitzava la Quaresma.

A Sitges el feien els minyons que aquell any anaven a fer «el soldat» i amb el que recollien feien un àpat de comiat.

Les cantúries començaven així:

Serra, serra vella
caldo d'estella,
serra, serra jove
caldo de polla,
Mestressa porteu ous
que demà serà dijous;
Mestressa porteu pa
que la serra no vol passar;
Mestressa porteu vi
que la serra no vol seguir;
Mestressa porteu oli
que la serra se'n va al dimoni.

De totes aquestes cançons hagudes i per haver, les que pertanyent a aquest grup han arribat millor fins els nostres dies, són «Les Caramelles», l'origen de les quals ha estat estudiat per folkloristes de diverses nacions.

Són com dèiem abans romanalles d'antics rituals i cerimònies de l'arribada de la primavera. A la Catalunya Vella en cristianitzar-se pren-

gueren forma de «Goigs» però en general eren corrandes cantades per joves, i l'amor i l'estimada n'eren els protagonistes.

És clar que hi havia corrandes per a tothom, i no hi faltaven les dedicades a l'amo i a la mestressa de les cases en què es feia la serenata, que eren qui omplien la cistella que, ben guarnida de flors i cintes, acompanyava sempre els cantaires.

Els petits, imitant els grans, també formaven colles, guarnien cistelles i cantaven

Ara puja la cistella
no la feu entretenir
que la nit és molt fresqueta
i s'acosta el dematí

Pel cas que no se'ls prestés la deguda atenció i no els donessin res, portaven una altra lletra preparada.

Apartant-se a una prudent distància per tal que no els pogués atrapar una probable palangana d'aigua, engegaven:

A l'amo d'aquesta casa
no li desitgem cap mal,
Déu li doni tinya, ronya,
xarampió i mal de queixal.

De temps immemorial les Caramelles de casa nostra van unides a la festa de la Resurrecció de Crist i algunes de les lletres cantades hi fan referència. Surten any darrera any pels carrers, quan les campanes de les esglésies repiquen, anunciant la Resurrecció del Senyor, amb gran entusiasme i posant molta cura en la qualitat literària i musical de les cançons.

Quant tants costums s'han deteriorat, hem de felicitar-nos que n'hi hagi un de tan bell i ple de poesia que segueixi en plena vigència, gairebé en tots els nostres pobles.

Bibliografia
Amades-Cançoner
Subirà - Cançons pop.
Baldelló - Cançons de tot arreu.

